

– арганізаваць бесперапыннасць адукацыі і выхавання з улікам магчымасцей навучэнцаў;

– забяспечыць прыярытэтны характар выдаткаў на адукацыю ў бюджэце дзяржавы, пры гэтым павінны быць вызначаны крыніцы прыцягнення фінансавых сродкаў як ад грамадзян, так і ад грамадскіх аб'яднанняў, фондаў, спонсараў. Прадметам асобых клопатаў дзяржавы і грамадства павінны стаць пошук таленавітай моладзі і ўключэнне яе ў найбольш эфектыўныя бясплатныя формы адукацыі. Галоўную ролю ў гэтым кірунку належыць надаць творчым школам у навуцы, адукацыі, выхаванні, у кіраўніцтве, мастацтве і інш. Вопыт паказвае, што такія школы, калі яны ўзначальваюцца таленавітымі асобамі, акумулююць вопыт развіцця ў моладзі творчых якасцей, характарызуюцца “пранікненнем у будучыню”, інавацыйнымі пошукамі. Вывучэнне гэтай галіны жыццядзейнасці нашага народа, падтрымка яе, пераўтварэнне ў інструмент вырашэння стратэгічных праблем сацыяльнага прагрэсу павінны стаць першачарговым клопатам дзяржавы і ўсіх яе ўстаноў, арганізацый і асобных дзеячаў.

В.І.Баравік, ст. выкладчык

РАЗВІЦЦЁ ЛІНГВІСТЫЧНАЙ, САЦЫЯЛІНГВІСТЫЧНАЙ І САЦЫЯКУЛЬТУРНАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ СТУДЭНТАЎ ВА ЎМОВАХ КАМУНІКАТЫЎНАГА ПАДЫХОДУ ДА ВЫКЛАДАННЯ ЗАМЕЖНЫХ МОЎ

Камунікатыўны падыход дапамагае выклікаць у навучэнца жаданне вывучыць замежную мову шляхам выкарыстання і развіцця сваіх ведаў і вопыту. Дзякуючы матэрыялу тэм, якія цікавяць навучэнца, мабілізуюцца яго інтарэсы ў пастаноўцы задач, што адпавядаюць мэце навучання, садзейнічаюць развіццю здольнасцей да зносін з суразмоўнікамі.

Пры выкарыстанні камунікатыўнага падыходу ў выкладанні замежнай мовы перш за ўсё ўвага надаецца гаварэнню і разуменню зместу прачытанага. Камунікатыўны падыход заснаваны на лінгвістычнай, сацыялінгвістычнай, лагічнай, стратэгічнай, сацыякультурнай і сацыяльнай кампетэнцыі. Спынімся на некаторых відах кампетэнцыі, асабліва важных у выкладанні замежнай мовы.

Пад лінгвістычнай кампетэнцыяй мы разумеем здольнасць фармуляваць і выказаць граматычна правільна пабудаваныя фразы, якія складаюцца са слоў у іх прамым значэнні. Напрыклад, выраз “ідзе дождж”, які выкарыстаны ізалявана, будзе тлумачыцца як канстатацыя метэаралагічнага факта. У некаторых жа кантэкстах ён можа перадаваць адказ (значыць, я застануся дома), перасцярогу (ты вымакнеш), натхненне, надзею (для фермера ў перыяд засухі). Такі зварот да кантэксту, які дазваляе прыдаць канкрэтнае значэнне славеснаму акту, мы вызначаем як сацыялінгвістычную кампетэнцыю.

Лінгвістычную кампетэнцыю можна разглядаць з двух пунктаў гледжання. Першы, традыцыйны, заснаваны на выкарыстанні моўных формаў, г.зн. слоў і структур, якімі павінен карыстацца навучэнец. Іх выбар грунтуецца галоўным чынам на спісах частотнасці, складзеных у залежнасці ад дыдактычных крытэрыяў. Другі, калі спісы функцый і паняццяў уключаюць значэнні, якія навучэнец павінен умець распазнаць, і выбраць моўныя формы, рэкамендаваныя для іх выражэння.

Галоўным элементам у развіцці навыкаў зносін з’яўляецца лінгвістычная кампетэнцыя. Без слоўнікавага запасу і ведаў граматычных і сінтаксічных правіл, якія дазваляюць злучыць слова ўсэнсавае выказванне, камунікацыя немагчыма.

Аднак для зносін навучэнец павінен не толькі пабудаваць фразу, надаючы словам пэўны сэнс, але і выкарыстоўваць моўныя формы ў іх кантэксце. Інакш кажучы, неабходна, каб той, хто гаворыць, ведаў, якім чынам такія фактары, як навакольнае асяроддзе, адносіны паміж суразмоўнікамі, мэта зносін, са-

дзеінічаюць выбару моўных формаў, так званых сродкаў выразнасці. Гэты аспект камунікатыўнага падыходу да вывучэння замежных моў уяўляе сацыялінгвістычную кампетэнцыю. Яна тычыцца адносін моўных формаў і іх сэнсу, што і адрознівае яе ад лінгвістычнай кампетэнцыі. Калі апошняя накіравана на ўзаемасувязь лінгвістычнага знака і яго агульнапрынятага сэнсу, то сацыялінгвістычная кампетэнцыя – на сувязь лінгвістычнага знака і яго сэнсу ў кантэксце або дадзенай сітуацыі.

Відавочна, што сацыялінгвістычная кампетэнцыя з’яўляецца асновай у працэсе камунікацыі. Без правільнага разумення мэты выказвання камунікацыя немагчыма. Правільнае і дакладнае вызначэнне мэты арыентуе навучэнца ў працэсе навучання. Форма і змест выказвання абумоўлены элементамі сітуацыі:

- асабістымі характарыстыкамі суразмоўнікаў (узрост, пол, прафесія, нацыянальнасць і інш.);
- узаемаадносінамі суразмоўнікаў (сацыяльнымі: начальнік – падначалены, калега – калега, выкладчык – вучань, бацька – сын і інш.; эмацыянальнымі: антыпатыя, сімпатыя і інш.);
- навакольнымі ўмовамі (краіна, працягласць, частата, колькасць удзельнікаў і інш.);
- тэмай гутаркі і інш.

Сацыякультурная кампетэнцыя неабходна як для паспяховага авалодвання канкрэтнай дысцыплінай, так і для развіцця агульнай культуры. Менавіта ад яе залежаць правільнае выкарыстанне мовы, а таксама пашырэнне гарызонту зносін навучэнца. Яна дазваляе студэнту зразумець значнасць розных спосабаў кіраваць узаемаадносінамі. Акрамя таго, сацыякультурная кампетэнцыя садзейнічае рэалізацыі агульных мэт: разуменню пачуццяў іншага, развіццю эмпатыі, прыняццю людзей іншага сацыяльнага і этнічнага паходжання, развіццю густу, рэалізацыі чалавечага патэнцыялу.

Адэкватнасць сацыякультурнай кампетэнцыі задачам і мэтам асобнай дысцыпліны выяўляецца наступным чынам.

Калі навучэнец не ўспрымае адзінства думак, якія народжаны выказваннямі таго, хто гаворыць, то існуе рызыка спынення камунікацыі. Так бывае пры выкарыстанні лексічных элементаў, якія не маюць семантычных эквівалентаў у роднай мове, або калі адсутнасць сацыякультурнага кантэксту робіць незразумелым значэнне лексічнай адзінкі, якая была вывучана раней. Каб пазбегнуць гэтых цяжкасцей, неабходна валодаць ведамі па географіі, гісторыі, эканоміцы, сацыялогіі, рэлігіі, мастацтве.

Адпаведнасць сацыякультурнай кампетэнцыі мэтам развіцця агульнай культуры прадугледжвае наступнае:

- даць магчымасць аднаму чалавеку зразумець думкі і паводзіны другога;
- уздзейнічаць пад уплывам канкрэтных сацыякультурных рамак на паводзіны навучэнца;
- садзейнічаць устараненню стэрэатыпаў.

Такім чынам, сацыякультурная кампетэнцыя неабходна, каб дасягнуць пэўных мэт у вывучэнні замежнай мовы (або канкрэтнай дысцыпліны), а таксама культуры ў цэлым. Для гэтага патрабуюцца пэўныя фактычныя веды. Яны дазваляюць навучэнцу пазбегнуць граматычных памылак, дрэннага разумення знакаў, якія выкарыстоўваюцца для перамены тэмы гутаркі і інш.

Важна, каб сацыякультурная кампетэнцыя выходзіла за межы галіны ведаў і пачуццяў навучэнца. Гэтага можна дасягнуць, калі змест навучання цесна звязаны з вопытам і інтарэсамі навучэнца і калі ён ўдзельнічае ў дзейнасці як асоба. Для гэтага мэтазгодна ідэнтыфікаваць тэмы дыскусій, а не асобныя факты; персаналізаваць дыскусію, звязваючы яе з культурай навучэнца; стымуляваць студэнтаў у раскрыцці іх пачуццяў, уменнях, прыводзіць аргументы.

У дадзеным выпадку эфектыўнай з’яўляецца праца над тэмамі “Вольны час”, “Жыццё ў горадзе і вёсцы”, “Моладзь і грамадства”, “Праблемы навакольнага асяроддзя”, “Гарады – пабрацімы”, “Сувязь Беларусі з краінай вывучаемай мовы” і інш.

Важным з'яўляецца і выкарыстанне інтарэсаў навучэнца для набыцця ведаў. Вучэбная дзейнасць, якая заснавана на будучых планах студэнта, з'яўляецца найбольш спрыяльнай для развіцця сацыякультурнай кампетэнцыі. Развіццё гэтай кампетэнцыі з першых заняткаў звязана з развіццём лінгвістычнай кампетэнцыі. Тэмы, якія вывучаюцца, павінны цікавіць навучэнца, мець сацыякультурны характар.

Значная роля ў дадзенай рабоце адводзіцца пісьмовым тэкстам. Яны – неацэнны матэрыял для развіцця лінгвістычнай, сацыялінгвістычнай і сацыякультурнай кампетэнцыі. Не менш значным у развіцці названых відаў кампетэнцыі з'яўляецца выкарыстанне наглядных і аўдыёвізуальных сродкаў.

Такім чынам, лінгвістычная, сацыялінгвістычная і сацыякультурная віды кампетэнцыі цесна звязаны і ўзаемадзейнічаюць паміж сабой, а камунікатыўны падыход з'яўляецца важным сродкам іх развіцця.

Е.И.Бараева, ст.преподаватель

ДИДАКТИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ОДАРЕННЫМИ УЧАЩИМИСЯ

Понятие готовности учителя к педагогической деятельности разрабатывалось в контексте общей проблемы готовности человека к труду. Изучение проблемы началось в 50-е годы прошлого столетия в связи с необходимостью профессионального обучения людей различным видам труда, имеющих стрессогенный характер. С начала 70-х годов эта проблема затронула и сферу подготовки педагогов.

Комплексную трактовку профессиональной готовности учителя дает К.Н.Дурай-Новакова, определяя ее в трех аспектах: как